

Osmanlı Dönemi Veteriner Hekimliği Eğitiminde İlk Etik Dersi Girişimi ^[1]

Ayşe MENTEŞ GÜRLER ^{1,a} Şule SANAL ^{2,b}

^[1] VI. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu, 4-6 Ekim 2018, Elazığ'da sözlü olarak sunulmuştur

¹ Harran Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, TR-63200 Şanlıurfa - TÜRKİYE

² Ondokuz Mayıs Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, TR-55139 Samsun - TÜRKİYE

^a ORCID: 0000-0001-8402-7291; ^b ORCID: 0000-0002-5703-5752

Article ID: KVFD-2019-22300 Received: 18.03.2019 Accepted: 24.09.2019 Published Online: 27.09.2019

How to Cite This Article

Menteş Gürler A, Sanal Ş: Osmanlı dönemi veteriner hekimliği eğitiminde ilk etik dersi girişimi. *Kafkas Univ Vet Fak Derg*, 26 (1): 147-150, 2020. DOI: 10.9775/kvfd.2019.22300

Öz

II. Meşrutiyet'in (1908) ilanından sonra edebiyat, bilim ve felsefe konularında süreli yayımlar ile çeviri ve telif eserlerin yayımındaki artış dikkat çekicidir. Bu dönemde Askerî Baytar Suphi Ethem'in "botanik" ve "jeoloji" dersleri verdiği ve zooloji, botanik, biyoloji, kimya, antropoloji, sosyoloji, filoloji, tarih, felsefe, bilim tarihi, edebiyat tarihi gibi bilim alanlarında çalışmalar yaparak eserler ortaya koyduğu saptanmıştır. Bu çalışmada, Askerî Veteriner Okulu öğretmenlerinden Suphi Ethem'in, Ulum Tabiiye ve İctimaiye Kütüphanesi tarafından 1917 yılında yayımlanan, "Musahabelerim" adlı eserinin incelenmesi amaçlandı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığının "Belediye Osmanlıca Kitaplar Koleksiyonu"ndan elde edilen, 32 sayfalık kitapçığın transkripsiyonu yapıldı ve günümüz Türkçesine özetlenerek çevrildi. Eserin içeriği dönemin ve günümüzün bilgileri çerçevesinde ele alınarak değerlendirildi. Sonuç olarak, "etik" (ahlak felsefesi) konusunun, Osmanlı dönemi veteriner hekimliği eğitiminde ilk kez 1917 tarihinde yer aldığı söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Suphi Ethem, Veteriner hekimliği eğitimi, Etik dersi, Veteriner hekimliği tarihi

First Ethic Course Attempt of Veterinary Medicine Education in Ottoman Period

Abstract

After the proclamation of the II. Constitutional Monarchy (1908), periodicals on literature, science and philosophy and the increase in the publication of translation and copyright works are noteworthy. In this period, Suphi Ethem lectured "Natural History" lessons "Botany" and "Geology" courses and worked on many branches such as zoology, botany, biology, chemistry, anthropology, sociology, philology, history, philosophy, history of science, history of literature. In this study, it was aimed to examine Suphi Ethem's booklet named "Musahabelerim" which was published by the Ulum Tabiiye and İctimaiye Library in 1917. A copy of the 32 - pages booklet obtained from the Istanbul Metropolitan Municipality, Atatürk Library's "Municipal Ottoman Books Collection" made transcription and translated by summarizing into today's Turkish language. The content of the booklet was evaluated within the framework of the information of the era and today. As a result, it can be said that the subject of ethics was first included in military veterinary medical education in 1917 in Ottoman era.

Keywords: Suphi Ethem, Veterinary medical education, Ethics course, History of veterinary medicine

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde, 19. yüzyılın başlarında yaşanan siyasî, iktisadî, hukukî ve sosyal sorunlar nedeniyle, önce askerî eğitim alanında başlayan batılılaşma çalışmaları kısa sürede diğer alanlarda da etkisini göstermiştir. Özellikle II. Meşrutiyet'in (1908) ilanından sonra edebiyat, bilim ve

felsefe konularında süreli yayımlar ile çeviri ve telif eserlerin yayımındaki artış dikkat çekicidir. Bu ortamda Askerî Baytar Mektebi'nden mezun olan Suphi Ethem'in çeşitli askerî birliklerde görev almasının yanı sıra, Manastır Askerî İdadisi ve İstanbul'daki Rehber-i İttihad Lisesi'nde "doğa tarihi"; Askerî Baytar Mektebi'nde de "botanik" ve "jeoloji" dersleri verdiği bilinmektedir ^[1,2]. Aynı zamanda zooloji, botanik,

İletişim (Correspondence)

+90 362 3121919

suleo@omu.edu.tr

biyoloji, kimya, antropoloji, sosyoloji, filoloji, tarih, felsefe, bilim tarihi, edebiyat tarihi alanlarında çeşitli çalışmalar yaptığı ve eserler ortaya koyduğu saptanmıştır^[1-3]. Bu çalışmada, Suphi Ethem'in Ulum Tabi'ye ve İc'timaiye Kütüphanesi tarafından 1917 yılında yayımlanan, "Musahabelerim"^[4] adlı eserinin incelenmesi amaçlandı. Eserin, askeri veteriner öğrencilerine anlatılan etik konulu bir dersin metni olduğu anlaşılmaktadır. Veteriner hekimliği eğitim-öğretiminde "ilm-i ahlak" (genel ahlak) dersinin sivil veteriner okulu müfredatına 1895 yılından itibaren konulduğu bilinmektedir^[5]. Batılılaşma sürecinde, ihtiyaç duyulan kadroların şekillendirilmesinde eğitime büyük önem verilmiş; düşünsel, bilimsel ve toplumsal değişmelerin öğrencilere aktarılması hedeflenmiştir^[6]. Bu çalışma ile Askeri Veteriner Okulunda "etik" (ahlak felsefesi) konusunun ilk kez Suphi Ethem tarafından işlendiği, basılı ders materyali ile ortaya konmaya çalışılacaktır.

MATERYAL ve METOT

Çalışmada, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığının "Belediye Osmanlıca Kitaplar Koleksiyonu"nda yer alan ve 32 sayfadan oluşan 1917 yılına ait nüsha esas alındı. Dersaadet Kader Matbaası'nda basılan, Arap alfabesi kullanılarak yazılmış olan kitabın transkripsiyonu yapıldı ve günümüz Türkçesine özetlenerek çevrildi. Kitabın içeriği, dönemin ve günümüzün bilgileri çerçevesinde ele alınarak değerlendirildi.

BULGULAR

Suphi Ethem'in ders notunun ilk sayfasında "Musahabelerim" başlığı mevcut olup; eserin kapağında çerçeve içerisinde konu başlıkları şu şekilde verilmiştir: Etiğin anlamı- Etik kuramları, Etik ekolleri, Eski-Günümüz medeniyetlerinde etik, Hukuk biliminin metafizik ve tedrici kuramları, Hukuk kuramları, kanun, yorum ve hukuk uygulamalarının gelişimi, Hukuk ve etiğin geleceği, Sonuç ve son söz.

Suphi Ethem, "Efendiler," hitabı sonrasında, "Bu ve izleyen haftalardaki sohbetlerimiz konusu genel edebiyat ile ilgili sorunlarla sınırlı olacaktır. Siz bütün bu sohbetlerin sonucunda meslek hayatınızın sosyal hayatınıza desteğini ve bağlılığını anlayacak ve birçok yorucu uğraşlar arasında haftada bir defacık olsun hoşça bir vakit geçirmiş olacaksınız." ifadesiyle amacını belirtmiştir. Sonrasında ise "Bizde İlm-i ahlak Fransızca'da "Morale"nin mukabili olarak kabul edilmiş. "Ethique" kelimesi ise "ahlakiyat" veya "hasail-i ahlakiye"² tarzında yazılmıştır. Bu tamamıyla yanlıştır. İlm-i ahlak her halde "Ethique" kelimesinin mukabili olmalıdır." demiştir. "Etik" ve "Moral" kavramlarını etimolojik açıdan anlattıktan sonra, bu iki kavramın birbirinin yerine kullanılabildiğini söylemiştir. Öğrencilerin etiğin anlamını bu sohbetler sürecinin en sonunda anlayacağını çünkü etik konusunun ancak bir dizi "tasvirat veya mefhumat-ı

felsefe"³ ile açıklanabileceğini özellikle belirtmiştir. Yazar, etiğin insan eylemleri ile ilgili olduğunu ve kısmen hangi hareket tarzının, kişiyi veya toplumu refah ve mutluluğa ulaştıracağını gösterdiğini; hayır ve şer, fena ve iyi, haklı ve haksız, mübah ve gayri mübah ile ilgili bütün fikirlerin etiğin kapsamına girdiğini belirtmiştir.

İnsanlarda veya toplumlarda ilk felsefi fikrin gelişmesinden başlayarak teori ve gözlem yoluyla doğa olaylarının ve toplumsal hadiselerin anlaşılmasına ve açıklanmaya çalışıldığını ifade etmiş; bu çabaların tümdengelim ve tümevarım süreçlerinin oluşumunu sağladığını belirtmiştir. Gözlem yoluyla ulaşılabilecek bilgiler hakkında örnekler vermiş (suyun donması, erimesi, buharlaşması) ve eşyanın veya var olan her şeyin tamamını gözleme imkânı olmadığı için mevcut verilerden çıkarım yoluyla bazı bilgilere ulaşılabileceğini ancak tümdengelim yoluyla elde edilen bilginin her zaman doğru olmayacağını vurgulamıştır. Bilinen şeylerden bilinmeyenlere doğru gitmek (tümevarım) gerekir demiştir.

Auguste Comte'un insanlığın değişim ve ilerlemesini "Teolojik, Metafizik ve Pozitif" evreler şeklinde açıkladığı üç hal yasasına paralel olarak üç türlü felsefe olduğunu iddia etmiştir. Her döneme ilişkin düşünüş şekilleri ve yaygın inanışlara örnekler vermiş ve etiğin zaman ve mekâna bağlı olarak daima değiştiğini vurgulamıştır. Ondokuzuncu yüzyılda ulaşılan bilimsel bilgi seviyesinin "pozitivizm" in niteliğini ortaya koyduğunu vurgulayarak halkın hatta bazı yazar ve bilim insanlarının pozitivizmi yanlış anladığını belirtmiştir. Platon, Aristo ve Thomas Aquinas'ın yöntemlerini kısaca belirtmiş; Kant'ın "vazife kaidelerini" (ödev ahlakı) öne çıkaran bir yeni felsefe geliştirdiğini iddia etmiştir.

Suphi Ethem, her toplumun kendine özgü bir ahlak anlayışı olduğunu, dolayısıyla geçmişten günümüze çok sayıda ahlak kuramı geliştirildiğini ve terimlerin anlamlarının da zamanla değiştiğini belirtmiştir. Friedrich Nietzsche'nin görüşlerini kısaca özetledikten sonra onun "Amoralist" olduğunu vurgulamış; Hobbes ile Bentham'ın sosyal faydacılık kuramını amoralizme karşı güçlendirmeye çalıştıklarını belirtmiştir.

"Bütün bu izahattan şunu anlatmak istiyorum ki, hükema⁴ daima meşruiyet-i ahlakiyenin⁵ şüpheli aksamını⁶ aramağa hiç de cesaret edemedikleridir. Onlar ahlakı bildirmemişler, yalnız muhakemat-ı ahlakiyenin⁷ istinad ettiğ⁸i esaslardan bahs etmişlerdir. Gelecek haftaki musahabemde medeniyet-i kadimenin⁹ ilm-i ahlakını mevzuu bahs edeceğimi va'd ederek sözüme hitam¹⁰ veriyorum." diyerek dersi bitirmiştir.

³ felsefi tanım ve açıklamalar

⁴ bilginler, alimler

⁵ ahlaki geçerlilik

⁶ kısımlar

⁷ ahlaki değerlendirme

⁸ dayanmak

⁹ eski uygarlıklar

¹⁰ son

¹ söyleşi, bir konu üzerinde değerlendirme yapma

² huylar, tabiatlar

Metnin sonunda “*Selimiye: Tarihi takrir*”¹¹, 27 Şaban 1917” şeklinde dersin verildiği yer ve tarih vurgulanmıştır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Suphi Ethem’in çeşitli bilim dallarında yaptığı çalışmalar bilim tarihi açısından incelenmiş ve değerlendirilmiş^[1-3] olmakla birlikte, “ahlak kuramları” ve “etik” ile ilgili olduğu anlaşılan “Musahabelerim” adlı eseri üzerinde herhangi bir çalışma saptanamamıştır. Eserin içeriği göz önüne alındığında etik ve etik kuramları hakkında sosyolojik ve tarihsel açıdan bilgi verilmesinin amaçlandığı görülmektedir.

Sivil Veteriner Okulunda 1895 yılında müfredata eklenen “İlm-i Ahlak” dersinin içeriğine ilişkin ayrıntılı veri bulunmamakla birlikte, dönemin ahlak eğitimi anlayışı çerçevesinde toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi, birlikte yaşama kuralları, ahlaki hikayeler, hoşgörü, fedakârlık, yardımlaşma, iş birliği, çalışkanlık, büyüklere saygı vb. konuları^[6] kapsadığı söylenebilir. Çalışmanın konusu olan eserde ise felsefi anlamda ahlak, etik terimlerinin ele alındığı belirlenmiştir. Dolayısıyla, bu dersin “İlm-i Ahlak” dersinden farklı olduğu söylenebilir.

İncelenen eserin, Askeri Baytar Mektebinde, 27 Mayıs 1917 tarihinde verilen bir öğrenci dersinin metni olduğu ileri sürülebilir. Metinde geçen, “*Bu ve müteakib haftalardaki musahabelerimin mevzuu ...*” ile “*Gelecek haftaki musahabemde ...*” ifadelerinden, dersin birden fazla kez verilmesinin planlandığı kanısı çıkarılabilirse de konuyla ilgili başka bir kaynak bulunamamıştır. Aynı şekilde bu dersin müfredatta hangi adlarla yer aldığı da henüz belirlenememiştir.

Yazar’ın, ders konusunun “genel edebiyatla ilgili” olacağını belirtmesi ve “*birçok yorucu meseleler arasında haftada bir defacık olsun hoşça bir vakit geçirmiş olacaksınız.*” ifadesi de konuya günümüzün “mesleki etik” içeriğinden farklı yaklaştığını düşündürmektedir. Demir^[3], Odabaşı^[1] Odabaşı^[2]’nın da vurguladığı gibi, birçok bilim alanında kısa sürede yaptığı çalışmalar göz önüne alınacak olursa, Suphi Ethem’in, bu dersi sadece genel kültür yönüyle vermeyi amaçlamış olabileceği akla gelmektedir. Söz konusu dersin ilk ders olması nedeni ile tanımlar ve felsefi akımların verilerek konuya giriş yapıldığı ve sonraki haftalarda konunun detaylandırılmasının planlandığı iddia edilebilir. Eserde yer alan “*Siz onun içerdiği anlamı bu sohbetler dizisinin en sonunda anlayacak ve amacının “hak ve kuvvet” fikri üzerinde durduğunu göreceksiniz.*” ifadesinin de bu düşünceleri destekler nitelikte olduğu öne sürülebilir.

Bilimsel veteriner hekimliği eğitim öğretiminin 1762 yılında Fransa-Lyon’da başlamasından sonra mesleki davranış kuralları ile ilgili saptanabilen ilk eser, 1876 yılında Emile Thierry tarafından yayımlanan “*Déontologie Vétérinaire-Devoirs et Droits des Vétérinaires* (Veteriner Deontoloji-Veteriner Hekimlerin Görev ve Hakları)” başlıklı kitaptır^[7]. İncelenen eserinde Suphi Ethem; Sokrates, Aristo, Platon,

Nietzsche gibi felsefeciler ile Auguste Comte gibi sosyal bilimcilerin çalışmalarından ve görüşlerinden söz etmiş; ancak Thierry’nin anılan kitabı hakkında bilgi vermemiştir. Bu durum, daha önce araştırma ve yayım yaptığı alanların sosyoloji, felsefe ve doğa bilimleri olması nedeniyle, etik konusunu veteriner hekimlik açısından ele almadığını düşündürmektedir.

1849-1920 yılları arası ders müfredatı incelendiğinde Osmanlı Döneminde “Veteriner Hekimliği Etiği” veya “Etik” başlıklı hiçbir derse rastlanmamıştır^[5]. Oysaki, aynı dönemde Mayo, “*Veterinary Ethics*” başlıklı makalesinde, öğrenciliğinde Amerika Birleşik Devletleri’nde “*Ethics*” veya “*The Science of Duty*” isimli dersi aldıklarını açıkça vurgulamıştır^[8]. Ancak ulaşılabilen ders müfredatlarında 1910-1921 yılları arasında “Veteriner Hekimliği Etiği” veya “Etik” başlıklı bir ders olmadığı tespit edilmiştir^[9-11]. Ayrıca Liautard’ın^[12] Massachusetts Veteriner Hekimler Birliği’nin toplantısında yaptığı konuşma, “Veteriner Hekimliği Mesleğini Değerlendirme Anlamında Etik” başlığıyla *American Veterinary Review*’de 1892 yılında yayımlanmıştır. Bütün bu kaynaklardan hareketle, Amerika Birleşik Devletleri’nde etik konusunun veteriner hekimlerin görev ve hakları çerçevesinde ele alındığı söylenebilir. Ancak Suphi Ethem’in Amerika’daki veteriner hekimliği etiği çalışmalarını takip ettiğine dair de bir bulgu yoktur.

Metinde geçen, “*Bu ve müteakib haftalardaki musahabelerimin mevzuu ...*” ile “*Gelecek haftaki musahabemde ...*” ifadelerinden, dersin birden fazla kez verileceği kanısı çıkarılabilirse de konuyla ilgili başka bir kaynak bulunamamıştır. Beşer ve Tabiat (1919) dergisinin 4 ve 5inci sayılarında “*Ahlâk Nazariyeleri*”¹² başlıklı iki yazıda konunun özetlenerek tekrar yayımlandığı saptanmıştır^[2]. Bu yazıların devam edeceği vurgulanmakla birlikte bu tarihten sonra herhangi bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Sonuç olarak, incelenen eserin Türkiye’deki veteriner hekimliği eğitiminde etik konusunun, ilk kez 1917 yılında yer aldığını açıkça ortaya koyduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

- 1. Odabaşı A:** Subhi Ethem Bey’in Tabiat’ı. *Bilim ve Ütopya*, 152, 42-49, 2007.
- 2. Odabaşı A:** Subhi Ethem Bey ve Beşer ve Tabiat Dergisi. *Bilim ve Ütopya*, 159, 18-32, 2007.
- 3. Demir R:** Subhi Edhem Bey’in ‘İlm-i Nebâtât Târîhi’, I. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu Bildirileri (Prof. Dr. Ferruh Dinçer’in 70’inci Yaşı Anısına), Editör: Abdullah Özen, s.133-159, Elazığ, 2006.
- 4. Suphi Ethem:** Musahabelerim. Ulum Tabi’ye ve İctimaiye Kütüphanesi “Kader” Matbaası, Dersaadet, 32 s., 1917.
- 5. Erk N, Dinçer F:** Türkiye’de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1970.
- 6. Yılılmaz Akagündüz S:** II. Meşrutiyet Dönemi Ahlak Eğitimine Örnek Bir Ders Kitabı: İbtidailere Malumat-ı Ahlakîyye ve Medeniyye. Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy), 3 (7): 240-257, 2017.

¹¹ sözle anlatma

¹² kuramları

7. Thierry E: Déontologie Vétérinaire - Devoirs et Droits des Vétérinaires. La Societe Centrale de Medecine Veterinaire, Paris, 1876.

8. Mayo NS: Veterinary Ethics. *JAVMA*, 55, 293-297, 1919.

9. Anonymous: A Descriptive Announcement of the Course in Veterinary Medicine. *Kansas State Agricultural College Bulletin*, 1917-1918, 1 (11): 1917.

10. Anonymous: A Descriptive Announcement Of The Course in

Veterinary Medicine. *Kansas State Agricultural College Bulletin*, 1918-1919, 8 (11): 1918.

11. Anonymous: A Descriptive Announcement Of The Course in Veterinary Medicine. *Kansas State Agricultural College Bulletin*, 1919-1920, 3 (1): 1919.

12. Liutard A: Ethics as a Means of Elevating the Veterinary Profession. *Am Vet Rev*, 16, 139-146, 1892.